Posudek diplomové práce
Vývoj jmenných kategorií,
kterou předložila **ing. LENKA ŠACHOVÁ**,
FF UK, Ústav románských studií, a.a. 2009/2010

Lenka Šachová se ve své diplomové práci pokusila shrnout některé aspekty vývoje jmenných kategorií. Vyšla přitom z tradičních poznatků, které lze nalézt v hlavních historických gramatikách a dějinách italštiny (Rohlfs, Migliorini, Maiden aj.). Sepsala tak jakési résumé toho, co je obecně známo a co lze charakterizovat jako rozpad latinské nominální flexe a konstituce flexe italské.

Diplomová práce postupně pojednává o systému deklinací a pádů, o kategorii čísla a rodu. V první kapitole předkládá systém pěti latinských deklinací a jeho „redukci" na italské tři třídy. Ve druhé kapitole se zabývá kategorií pádu; kromě evidentních poznámek o ztrátě pádového systému shrnuje tradiční poznatky o tom, které pádové formy jsou u zrodu konkrétních forem italských lexémů (tj. běžná diskuse o tom, že *monte* pochází z akuzativní formy *monte(m)*, zatímco *uomo* pochází z nominativu apod.). Třetí kapitola pojednává o čísle. Zde diplomantka věnuje velkou pozornost nepravidelným plurálům na *–a* a snaží se jejich místo v italské flexi nahlédnout v perspektivě moderní lingvistiky (na základě prací P. Acquavivy). Ve čtvrté kapitole přichází na řadu kategorie rodu, s níž se Lenka Šachová snaží rovněž pracovat v termínech moderních poznatků (vychází z terminologie G. Corbetta).

Je zřejmé, že diplomantka si nevybrala jednoduché téma, a lze proto ocenit, že se přinejmenším dobře přidržela úzkého vymezení své práce. V konkrétním zpracování a v konkrétních charakteristikách se však diplomantka víceméně ztrácí, a to právě proto, že jde o téma, které by vyžadovalo důkladnější filologickou a lingvistickou přípravu. K některým diskutabilním pasážím se teď vyjádřím: někde půjde jen o dotazy, na které, jak doufám, diplomantka během obhajoby bezpečně odpoví, jinde naopak o zjevné nepřesnosti, které by v diplomové práci figurovat neměly.

1) Už na úvodních stránkách (s. 5) hovoří diplomantka o „neolatinském neboli románském" jazyce, který římské impérium šíří do nově obsazených území. Pak zase říká, že „latina" byla během tohoto procesu přijímána různě. Jaký jazyk se tedy v procesu romanizace rozšiřuje? A co podle diplomantky znamená latinizace jazyků?

2) Na s. 6 je docela smělé (ne-li přímo chybné) tvrzení, podle něhož se italština definitivně odloučila od latiny mezi 12. a 13. stol. a měla v tom prý jisté zpoždění oproti např. francouzštině. Je samozřejmě obtížné stanovit, kdy se z vulgární latiny stává už „nový" románský jazyk (málokdo by však přijal tak pozdní dataci), ale hovořit o zpoždění vůči francouzštině má smysl jenom v případě literární produkce. Diplomantka tu tedy směšuje dvě různé otázky.

3) Na s. 12. je formulace, kterou by měla diplomantka nějak vysvětlit - jde totiž o naprosto zásadní otázku, která v práci vůbec není položena. Jestliže některá substantiva 3. deklinace přecházejí do 1. deklinace „z důvodu jasnějšího vymezení rodu", pak je sice intuitivně jasné, oč jde, ale bylo by potřeba hlavně říct, že rozpad latinské flexe není jen „redukcí" pěti tříd na třídy tři, ale především rozpadem autonomie flexivních tříd jako dominantního morfologického kritéria pro dané substantivum, tzn. že v latině je náležitost k deklinaci důležitější než inherentní rod, zatímco v italštině tomu tak už není. Tyto tzv. *metaplasmi*, jak se jim říká, jsou dokladem těchto změn, a pouze v této perspektivě má smysl říkat, že přechod mezi třídami je vynucen rodem.

4) Diplomantce se často stává osudnou cizojazyčná sekundární literatura. Někdy totiž přebírá terminologii, která zní v češtině úplně jinak; někdy dokonce z itaské literatury přebírá italská znění klasických jmen (viz na s. 14 „Varrone", „Levio" (sic!). Např. na s. 21 je uvedena souhlásková „alterace" (jde o „alternaci"). Na s. 30 je řeč o „idiosynkretickém" rodu

(a kromě toho, že správná forma - korektně pak na s. 35 - zní „idiosynkratický", bylo by asi dobré vysvětlit, co tento termín znamená). Na s. 34 píše o „nekompozičním" významu - celá tato pasáž na s. 34 je převzata z knihy P. Acquavivy (s. 129), kde je uveden termín „non-compositional". V češtině se běžně říká „kompozicionální / nekompozicionální" význam. Opět by bylo dobré, kdyby takové termíny byly řádné vysvětleny. Totéž se týká na s. 44 „standardního neoznačeného rodu"; termín „non-marcato", „non-marked" je dokonce dědictvím Pražské školy: jde o „(ne)příznakovost."

5) Appendix Probi myslím nepochází z r. „700 našeho letopočtu" (srov. s. 14), ale obvykle se datuje někdy mezi 3. a 4. stoletím. Rád bych věděl, odkud diplomantka tento údaj čerpala.

6) Diplomantka také poměrně ledabyle používá výrazů, které buď mají nějaký fixní význam (např. vulgární latina), anebo naopak zavádí výrazy, které takový význam postrádají a které by tedy bylo nutné vysvětlit. Není tedy jasné, co se míní „lidovým jazykem", „středověkou italštinou", „středověkou latinou" (na s. 19 dokonce čteme poměrně smělé tvrzení, že vulgární latina se později stává středověkou latinou - a přitom na začátku práce se uvádí, že vulgární latina přechází v románské jazyky). Uznávám, že to všechno jsou poměrně složité lingvistické a historiografické kategorie, ale v takovéhle práci by asi mělo být trochu jasno - nejspíš vše plyne z toho, že vlastně žádný „vývoj" diplomová práce neprezentuje, ale omezuje se jen na částečné synchronní výseky dvou geneticky spřízněných jazyků: na jedné straně tu máme latinskou deklinaci, na straně druhé italský systém o třech výstupech, a mezi tím jakési schéma přechodu, které postrádá diachronní dimenzi - kterou ovšem diplomantka tu a tam zmiňuje, když hovoří o jmenné flexi staré italštiny, italštiny Duecenta atd.

Přes všechny tyto výhrady mám za to, že práce Lenky Šachové splňuje základní požadavky kladené na diplomové práce: má jasně vymezené téma, formálně (až na mírné jazykové prohřešky, jako jsou např. chyby v interpunkci) je rovněž v pořádku a obsahově shrnuje poznatky, které jsou součástí magisterského programu. Za hranice těchto poznatků se diplomantka také odvážila, když se poměrně korektně zmiňuje i o statutu nepravidelných plurálů na *-a* a o problematice přiřazování inherentního rodu (která samozřejmě volá po nějaké diachronní aplikaci, ale to už je téma na jinou práci).

Diplomovou práci Lenky Šachové tedy k obhajobě doporučuji.

V Praze dne 13. ledna 2010

.....

Mgr. Pavel Štichauer, Ph.D.
vedoucí diplomové práce